

# Történelem, irodalom, művészet: integratív múzeumpedagógiai program

Beszámoló az „Összefüggések és párhuzamok a képzőművészet tükrében – a 19. századi magyar irodalom és történelem tanításának újszerű lehetőségei” című, a Magyar Nemzeti Galériában megvalósult pedagógus-továbbképzésről

**Albrecht Zsófia**, BTK MI - MTA Művészeti Gyűjtemény  
**Király Zsuzsanna**, Magyar Nemzeti Galéria

## A képzés előzménye

Az AMASS nemzetközi Horizon2020 kutatás egyik programját partnerintézményként a Magyar Nemzeti Galéria valósította meg. A múzeum projektje a fővárosi és vidéki középfokú oktatási intézmények számára fejlesztett olyan múzeumpedagógiai foglalkozásokat, amelyek hatékonyak lehetnek a társadalmi különbségekből is adódó hátrányos helyzet leküzdésére, és adaptálhatóak más múzeumok számára is. A program részeként 30 órás akkreditált tanártovábbképzés (hibrid formában) is indult azzal az elsődleges célkitűzéssel, hogy a pedagógusok elméleti és gyakorlati fogódzókat kapjanak a képzőművészeti alkotások és a tananyag összekötéséhez, iskolai környezetben. A képzés az *Összefüggések és párhuzamok*

*a képzőművészet tükrében - a 19. századi magyar irodalom és történelem tanításának újszerű lehetőségei* címmel valósult meg két alkalommal, az egyes modulok elsősorban a múzeum 19. századi állandó gyűjteményére épültek, folyamatos kapcsolódással a magyar nyelv és irodalom, valamint a történelem tárgyak tantervi elvárásaihoz.

## Az online képzési forma tapasztalatai

Az online forma egyik legnagyobb előnye, hogy lehetőséget adott az esélyegyenlőség megteremtésére. A tér és idő szabta korlátok feloldása lehetővé tette, hogy a fővárostól távolabb élő, sőt Magyarországon határain kívül élő pedagógusok is részt vehessenek a programban.



1. kép. A pedagógustovábbképzés záróalkalma a Magyar Nemzeti Galériában. (Nagy Tamás felvétele, 2022.)

Az online képzés segíti a digitális kompetencia fejlesztését, amely kiemelt fontosságú az élethosszig tartó tanulás szempontjából. Lehetővé teszi, hogy a résztvevők megismerjék a gyűjtemény digitalizált részeit (virtuális kiállítások, 3D műtárgyak), és módszereket kapjanak a közoktatásban való hasznosításukhoz. A digitális kulturális örökségi tartalmak segítségével az oktatási intézmények folyamatosan újrashasznosíthatják a múzeumokban felhalmozott tárgy- és tudásanyagot, így a múzeumok képesek forrást biztosítani a közoktatás és az élethosszig tartó tanulás számára (Bánki-Ruttkay 2020:81). Mindemellert az online forma módszertani szempontból is kifejezetten előnyös volt, mivel a továbbképzés célja, hogy a pedagógusok a saját szakterületükön, az iskolai órákon, a napi munkájuk során tudják felhasználni a múzeum adta lehetőségeket.

A digitális múzeumi tartalmak egyre gyorsuló terjedése világszerte megfigyelhető jelenség, amelyet a COVID-19 által okozott megváltozott helyzet tovább fokozott. A látogatók bevonását, élményszerű tanulását vagy akár a pedagógusok szakmai felkészülését segítő multimédiás tartalmak, valamint az online szolgáltatások még nagyobb mennyiségben váltak elérhetővé (Koltai 2020:142). Ezek a tartalmak azonban nem csak a krízishelyzetben, hanem a múzeumok újranyitása után is segítik a látogatók kapcsolódását és hasznosíthatók az oktatásban. Mindez nem váltja ki az eredeti műalkotásokkal való találkozást, hanem kiegészíti, előkészíti, feldolgozza és támogatja az offline múzeumi élményt (Ruttkay-Bényei 2021:99-100).

A digitális múzeumi tartalmak bemutatása önmagában azonban nem elegendő. Fontos, hogy mindehhez módszertant, felhasználási ötleteket, javaslatokat adjunk, valamint, hogy beszélgetést kezdeményezzünk a digitális tartalmakról és azok oktatásban való felhasználásáról. A pedagógusok számos feladatot kaptak, amelyeknek kisebb része egyéni, nagyobb része különböző létszámú csoportokban zajlott. A feladatok keretében a résztvevők a Zoom mellett folyamatosan használták a Google felületeit (Drive, Google Docs), a Youtube, a Spotify és a Mentimeter alkalmazásokat a csoportmunkákhoz, különféle lejátszási listák, szöveghők készítéséhez, valamint szavazásokhoz. A csoportmunkák eredményeit tartalmazó mappákhoz, akár csak a képzés elméleti anyagához, a résztvevők a képzést követően is hozzáférnek, használhatják. A feladatok mellett egymás megismerésére és a csapatépítésre is időt szántunk, amelyhez szintén az említett online felületeket használtuk.

## **Milyen digitális múzeumi tartalmakat és módszereket ismertek meg a pedagógusok?**

### ***1. Virtuális kiállítások, 3D műtárgyak***

A Magyar Nemzeti Galéria a virtuális kiállítások két típusát tette elérhetővé a látogatók számára: az időszaki kiállítások esetében egy-egy fizikai, épített kiállítótér digitális változatát, valamint a múzeumi gyűjteményben fellelhető, tematikusan kiválasztott tárgyakból a virtuális térben létrejött új kiállításokat. Ezek a kiállítások nem csupán a műalkotások megismerését teszik lehetővé, hanem a kurátori koncepcióba is bepillantást engednek, beépítve a befogadást segítő

anyagokat, a falszövegeket, tárgyfeliratokat, fotókat és filmeket. A virtuális tárlatok az egyéni böngészést és a vezetett kiállítás látogatásokat egyaránt lehetővé teszik és változatos feladatokhoz biztosítanak terepet: tájékozódás a tárlatban, előre megadott szempontok szerint egy-egy műalkotás többszempontú megismerése, a kiállított művek, kiállítási egységek összekapcsolása a tananyaggal (irodalmi szövegekkel, történelmi forrásokkal vagy kor-szakokkal). A gyűjtemény egy-egy fontosabb darabja mindemellert digitálisan feldolgozva is elérhető. A nagy felbontású, közelíthető képek mellett ezek az oldalak további információkat is tartalmaznak a műalkotásokról, amelyek segítik az értelmezést és a befogadást. Jó példa erre a múzeum gyűjteményében őrzött kisszebeni főoltár (1496), amelyet a kiállítótérben nyitott oltárszárnyakkal rögzítettek, virtuális formában azonban egy animáció segítségével a tárgy mozgásba hozható, így a zárt és a nyitott nézet egyaránt láthatóvá válik.

A múzeum gyűjteményének egyes műtárgyai 3D formában is megtalálhatók. A szobrok 360 fokos szögben forgathatók, amely kiválóan alkalmas olyan részletek megfigyelésére is, amelyeket a kiállítótéri installáció, vagy a műtárgyvédelmi szempontok nem tesznek lehetővé.

### ***II. Online tananyagok, feladatlapok, gyűjteményi böngésző***

Legszorosabban a múzeum honlapján megtalálható online, interaktív kiegészítő tananyagok kapcsolódnak a tantervekhez. Eddig három lapozható, kattintható füzet készült el, amelyek a középiskolai irodalom, vizuális kultúra, történelem tantárgyakhoz kapcsolódnak, a múzeum műtárgyain keresztül (a legendás Nyugat folyóirat szerzőit és képzőművész kortársaikat bemutatva, képet alkotva a korszak legfontosabb művészeti irányzatairól; a reformkor kulturális környezetéről; illetve Arany János balladáit és a képzőművészet kapcsolatáról). Az interaktív tananyagok a szöveges információkon, látványos szemléltető grafikákon túl hanganyagokat, videókat, kattintható szómagyarázatokat is tartalmaznak. A füzetekben az eligazodást piktogramok segítik, ezekre kattintva juthatunk el külső weboldalakra, vagy jelennek meg a tovább gondolkodást támogató nyílt végű kérdések, kapcsolódó műtárgyak a múzeumi műtárgy böngészőből. A képekre és szövegekre mutató feladatok elsősorban azok (részletesebb) megfigyelését, elemzését, (újra)alkotását támogatják, de találunk a feladattípusok között párosító játékot vagy képregény szerkesztést is.

A tananyagok ingyenesen elérhetőek a múzeum honlapján, így mind a pedagógusok, mind a diákok szabadon használhatják a.) a múzeumlátogatás előkészítésére (így például képelemzési szempontok, műtárgyak előzetes ismertetése, múzeumi térhasználat megbeszélése), b.) a tapasztalatok összefoglalására (érzelmi és gondolati asszociációs képességek, az önismeret, az empátia, az esztétikai érzék fejlesztése a zenei, az irodalmi és a vizuális művészeti alkotások összehasonlításával és a művészi élmény átélésével), valamint c.) az iskolai órák anyagának kiegészítésére (többek között ráhangolódás/összefoglalás/rendszerezés, önálló alkotó munkához ötletelés).

A múzeumi honlapról letölthető feladatlapok is elérhetőek, amelyek az olvasókönyvekben, tankönyvekben leggyakrabban reprodukált 19. századi műalkotások megismerését segítik, mint Munkácsy Mihály *Siralomház I.* (1870), Benczúr Gyula *Vajk megkeresztelése* (1873) vagy Wagner Sándor *Dugovics Titusz önfeláldozása* (1859). A gyűjteményi böngésző egy több, mint 13.000 tételt tartalmazó keresőfelület. A gyűjteményben őrzött alkotások nagy részéről tartalmaz reprodukciókat, műtárgyadatokat, rövid leírásokat. Segítségével az is megtudható, hogy az adott mű látható-e az állandó kiállításon. A böngésző egyik legnagyobb előnye, hogy a reprodukciók lementhetőek és oktatási célból felhasználhatók. A képzés során a résztvevőknek számos feladatot kellett a képek vagy a képekhez kapcsolódó információk segítségével megoldani, például írásgyakorlatot: ismert festmények reprodukcióit írták le különböző publicisztikai stílusban, vagy éppen rímpárokban. Ugyancsak egy-egy festményből kiindulva a tanárok rap szövegeket is írtak, majd elő is adták azokat egy választott zenei alapra. Bátorítottuk a résztvevőket, hogy a festményeket a művészettörténeti kontextustól elszakítva is használják, például az online képzési napok elején szavazással mértük fel, hogy ki melyik festmény szereplőjéhez érzi hasonlóan magát.

### III. Videók, audio guide

A múzeum weboldalán, illetve YouTube felületén megtalálható videók vagy egyes műalkotásokat mutatnak be részletesebben, vagy tematikus vezetésre invitálnak. Jó példa az utóbbira a *Mesék a múzeumból - Remekművek a Nemzeti Galériából* című film, amelyben több szereplő segítségével, egészen eltérő szempontok szerint ismerkedhetünk a műalkotásokkal. A videóban egy restaurátor, egy művészettörténész, egy múzeumpedagógus, egy teremőr és egy nyolcéves kisfiú megközelítéséből ismerhetjük meg az alkotásokat. A múzeumok látogatóknak készített tartalmai között egyre gyakrabban találkozhatunk hasonló megoldással: a múzeumi tárgyak, gyűjtemények vagy az azokhoz kapcsolódó háttérismeretek közvetítése kapcsán a múzeumi szakemberek mellett más területek szakértői, művészek, illetve akár a muzeológiai munkában nem is érintett személyek interpretációit is megismerhetjük. Ez a jelenség szorosan kapcsolódik ahhoz az új muzeológiai szemlélethez, amely szerint a múzeumban őrzött és kiállított tartalmaknak nem csak egyetlen lehetséges megközelítése, olvasata, értelmezése lehet, és amely a múzeumra, mint a látogatókat facilitáló intézményre tekint (Koltai 2020:149). A különböző interpretációk értékelése, elemzése arra bátorít, hogy a pedagógusok is bátrabban, szabadabban válasszák ki és értelmezzék a műalkotásokat. A tanárok számára szintén jól felhasználhatók a különféle kreatív technikákat bemutató videók, amelyek a gyűjtemény fontosabb műalkotásaira reflektálnak. A videóban bemutatott alkotótechnikák kiválasztása során szándékosan könnyen beszerezhető, egyszerű alapanyagokat és eszközöket használtunk. A kreatív tevékenység a képzés online része során is szerepet kapott: a résztvevők műtárgyakból kiindulva készítettek csendéleteket különböző technikákkal (fotó, kollázs), majd feltöltötték egy közös felületre. A mozgóképes tartalmak mellett elérhetővé vált és az oktatásban, tanári felkészülésben ingyenesen és szabadon felhasználható a Nemzeti Galéria állandó kiállításának teljes audio guide anyaga is.

### A személyes találkozás tapasztalatai

A záróalkalom előben, a Nemzeti Galériában zajlott. A kiállítótérben, valamint a műhelyben bemutatott módszerek és feladatok arra a gondolatra épültek, hogy a tanulási módszerek és az emlékezés minősége összefügg: minél inkább élményalapú (mozgásos, több érzékszervet is bekapcsoló) és aktív részvételt követelő a (tanulási) folyamat, annál hatékonyabban emlékezünk a kapott információkra (Hooper-Greenhill 1994:145).

A pedagógusok két múzeumpedagógiai foglalkozáson vettek részt, így aktív résztvevőként ismerhették meg a múzeumi órák tartalmát, menetét és a tematikához kapcsolódó műalkotásokat. A kiállítótéri feladatokat ezúttal ők oldották meg, és különféle szemléltető eszközöket is megismerhettek (illatok, zenei részletek, idézetek). A bemutatott két foglalkozást kifejezetten középiskolás diákok számára dolgoztuk ki. A *Szépség története* elsősorban a történelem tantárgyhoz kapcsolódik, ennek során különböző korszakok kiemelkedő műalkotásain keresztül beszélünk olyan fogalmakról, mint a szépségideál, a divat, a testkép és a társadalmi környezet. Az *Új vizeken járok* című, középiskolás korosztály számára kidolgozott foglalkozás témája a magyar nyelv és irodalom tantervhez kapcsolódik. A múzeumi órán a 19. és a 20. századi magyar művészet különböző megjelenési formáihoz kapcsoljuk a kor irodalmának jelentősebb mozzanatait és alkotóit. A nagy festők és jelentős művészcsoportok, például Csontváry Kosztka Tivadar vagy a Nyolcak neve mellett szóba kerül a nyugatos szerzők írásainak világa is. Rövid, kiállítótéri feladatok (idézetek festményekhez párosítása vagy illatok és színek összekapcsolása) segítségével egyrészt a bátrabb, kötetlenebb befogadásra ösztönözzük a résztvevőket, másrészt érzékletesen mutatjuk be az olyan (a korszak festészetben és költészetben egyaránt létező) jelenségeket, mint például a szinesztézia. Bár a képzés egyes moduljai elsősorban a múzeum 19. századi állandó gyűjteményére épültek, fontosnak tartjuk felvillantani a kortárs reflexiókat, kapcsolódásokat is, legalább egy-egy műalkotás erejéig. A kiállítótéri foglalkozásaink végén a Jelenkori Gyűjtemény alkotásaival ismerkedtünk.

A kiállítótéri munkát műhelyfoglalkozás követte. A résztvevők képzőművész kollégánk facilitálásával egy absztrakt technikával ismerkedtek meg. A műhelymunkák során fontosnak tartjuk, hogy az alkotómunka valamilyen módon kapcsolódjon a kiállításban látottakhoz, illetve hogy résztvevők olyan anyagokkal dolgozhassanak, amelyekkel az iskolai vagy otthoni körülmények között ritkán találkozhatnak. A képzés résztvevői alapozott vásznat, temperát és akrilfestéket, valamint festőkést használtak. Amellett, hogy a tanárok ízelítőt kaptak a múzeumpedagógiai órákhoz kapcsolható műhelyes foglalkozásokból, a közös alkotás jó alkalom volt a kötetlen beszélgetésre, az informális visszajelzések begyűjtésére.

### A képzés zárása

A részvételt követően a pedagógusok egy zárófeladat segítségével összegezték a képzésen megszerzett tudást és tapasztalatokat. A képzés kimeneti követelménye egy saját órán megvalósított és dokumentált feladat volt, amelyben egy-egy



tananyagrészt kötöttek össze a gyűjtemény műalkotásaival. A résztvevők óratervet készítettek, majd dokumentálták az óra megvalósulását, végül reflektáltak a feladatra. A képzés egyik résztvevőjének különösen ötletes és igényes projektje jó példa arra, hogy a tanárok hogyan tudták integrálni a képzés tudanyagát és tapasztalatait: a pedagógus több órán átívelő, csoportos projektmunkát tervezett meg. Az aktuális tananyaghoz, témához kapcsolódva kiállítást kellett létrehozni a diákoknak, ehhez képzőművészeti alkotásokat és saját tárgyakat használtak fel, majd az így létrejött szekciókat be is mutatták egymásnak. A csoportokban kijelöltek egy-egy kurátort, kiállításszervezőt, múzeumpedagógust, és kiállítási katalógust is készítettek egy sablon alapján. A pedagógus reflexiójában kiemelte, hogy a képzésen szerzett tapasztalatok, illetve az online elérhetővé tett kiállítások, műalkotások nagyban segítettek az óra megtervezését.

### Visszajelzések, értékelés

A tanártovábbképzés online és jelenléti moduljait fénykép-, valamint videofelvétel készítésével rögzítettük, az egyes alkalmakat rövid kérdőívek kitöltése zárta. A kérdések és válaszok a képzésnek mind az elméleti, mind a gyakorlati részét érintették (például időbeosztás, online vagy jelenléti forma előnyben részesítése, digitális kompetencia, feladatok megvalósíthatósága). A továbbképzés fejlesztését és értékelését a résztvevőkkel folytatott konstruktív beszélgetés is segítette. A válaszok egyértelműen azt jelezték, hogy hasonló tematikájú és felosztású, a digitális múzeum lehetőségeit is felhasználó, a középfokú oktatást támogató továbbképzésre szükség és igény van.

### Összegzés

A Magyar Nemzeti Galériában megvalósult mindkét AMASS projekt (a diákoknak szóló múzeumpedagógiai foglalkozások és a tanártovábbképzés) jó lehetőséget teremtett a középiskolai tankönyveket is illusztráló 19. századi képzőművészeti alkotások eltérő szempontból való megismerésére és a tantervekbe való újraintegrálására; az oktatást támogató digitális múzeumi tartalmak sokrétű használatára és népszerűsítésére; valamint más muzeális intézmények által is adaptálható múzeumpedagógiai feladatok és módszergyűjtemény létrehozására.

A projekt az „Acting On The Margins: Arts As Social Sculpture” című nemzetközi Horizon2020 kutatás (H2020-Sc6-Transformations-2019) keretén belül valósult meg.

### Felhasznált irodalom

A digitális oktatási segédanyagok elérhetőek a Magyar Nemzeti Galéria honlapján a <https://mng.hu/digitalis-muzeum/> linke kattintva.

BÁNKI Zsolt – RUTTKAY Zsófia (2020): Digitális gyűjtemények oktatási hasznosítása. In: PACSIKA Márton (szerk.): *Digitális múzeumi tartalmak a köznevelés szolgálatában. Múzeumi irányítú 24.* Szentendre, Szabadtéri Néprajzi Múzeum - Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ, 78-95. p. [https://mkk.skanzen.hu/admin/data/file/20200320/muzeumi\\_iranytu\\_24\\_.pdf](https://mkk.skanzen.hu/admin/data/file/20200320/muzeumi_iranytu_24_.pdf)

HOOPER-GREENHILL Eilean (1994): *Museums and their visitors.* Routledge.



2. kép. Műhelymunka a képzés zárásaként. (Nagy Tamás felvétele, 2022.)

KÁRPÁTI Andrea (2009): Tanuláselméletek és múzeumi tanulás. In: VÁSÁRHELYI Tamás –, KÁRPÁTI Andrea (szerk.): *A múzeumi tanulás kézikönyve. Továbbképző tanfolyami jegyzet*. Magyar Természettudományi Múzeum – ELTE TTK Multimédiapedagógiai és Információtechnológiai Központ, 75-80. p.

KÁRPÁTI Andrea (2021): Művészetpedagógia a társadalom perifériájára sodródottakért: az AMASS kutatásról. In: *Vizuális kultúra*, 1(1), 41-44.p. [http://vizualiskulturaujsag.hu/wp-content/uploads/2021/01/5\\_K%C3%A1rp%C3%A1ti%20Az%20AMASS%20kutat%C3%A1sr%C3%B3l\\_v2.pdf](http://vizualiskulturaujsag.hu/wp-content/uploads/2021/01/5_K%C3%A1rp%C3%A1ti%20Az%20AMASS%20kutat%C3%A1sr%C3%B3l_v2.pdf)

KOLTAI Zsuzsa (2020): Múzeumpedagógia az online térben. In: *Tudásmenedzsment*, 21 (Különszám 1), 142–152. p. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/tm/article/view/3463>

RUTTKAY Zsófia – BÉNYEI Judit (2021): A Digitális Múzeum 10 éve. In: *Tudásmenedzsment*, 22(2), 84–105. p. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/tm/article/view/5002/4848>